

MEKÂNSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİN ÖTESİNDE ZİHİN FARKLI BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİR YAŞAMI TASARLAMAK: İZEV ÖRNEĞİ

Designing Accessible Life for the Mentally Handicapped Beyond Spatial Accessibility: The Case of IZEV

Doç. Dr. Saadet AYTIS

Orcid: 0000-0001-5454-5936 ◆ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi ◆ saadet.aytis@msgsu.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 14.07.2021
Accept : 17.10.2021
Published : 30.12.2021

iThenticate Report: % 0 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Dr. Öğr. Üyesi Nazan OSKAY

Technical Editor: Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.029>

Reference:

AYTIS.Saadet (2021). Mekânsal Erişilebilirliğin Ötesinde Zihin Farklı Bireyler İçin Erişilebilir Yaşamı Tasarlamak: İZEV Örneği. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 505.-518.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Kapsayıcı Tasarım, Engelsiz Tasarım, Fiziksel Engel, Zihinsel Engel, Erişilebilir Yaşam

Keywords: Accessibility, Inclusive Design, Barrier-Free Design, Physical Disability, Mental Disability, Accessible Life



Özet

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Erişilebilirlik kavramı, mekânlara, alanlara, araçlara, ürün ve hizmetlere tüm bireyler tarafından kolaylıkla erişilebilmesi ve herkes tarafından ihtiyaçları oranında, istenildiğinde kullanılabilmesi anlamıyla bilinmekte ve çoğunlukla bu sınırlandırılmış hâliyle kullanılmaktadır. Oysa erişim zorluğu çekenler için sadece o erişimi nasıl olursa olsun bir şekilde sağlamak değil; kolaylık sağlarken insan psikolojisine saygılı bir tavır içinde, kullanıcıyı rencide etmeden, en doğru şekilde sağlamak önem taşımaktadır. Fiziksel engel sahibi kişiler çerçevesinden bakılarak dar anlamıyla uygulanan erişilebilirlik kavramı, zihinsel engel çerçevesinden ve yaşama dâhil olma anlamında da değerlendirilmesi gereken, tüm bireylerin yaşama erişilebilirliğini içeren çok geniş anlamlara sahiptir.

Fiziksel mekânlar, araçlar ve hizmetler için idealize edilerek uygulanması gereken erişilebilirlik, zihinsel yönden farklılıklar gösteren bireylerin yaşama dâhil olması yönünde de işlerlik kazanmalıdır. Bu, çok yönlü ve detaylı bir kurguyu gerektirmektedir. Toplumsal yapı, kültür ve devlet politikalarının yönlendirmeleri, yaşamın erişilebilir olmasında en önemli aktörler olarak ortaya çıksa da gönüllülük esasına dayanan çalışmalar ve temelinde zihinsel engel sahibi bireylere yönelik projeler geliştiren sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları da önemli ölçüde etkilidir. Çalışmada İstanbul Zihinsel Engelliler İçin Eğitim ve Dayanışma Vakfı (İZEV) projeleri yaşama erişilebilirlik kapsamında ele alınmıştır.

Abstract

The concept of accessibility is known as easy access by individuals to places, spaces, tools, products and services and to be used by everyone in proportion to their needs and when desired, and usually used in this confined context. However, not only enabling such access in some way regardless of how but also by respecting human

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

psychology, without hurting the user and in the best manner possible is crucial. The concept of accessibility applied in its confined context seeing the world from the eyes of people with a physical disability has broad meanings required to be considered from the point of mental disabilities and inclusion of mentally disabled individuals in life and covering access to life by all individuals.

Accessibility required to be idealized for physical spaces, tools and services, must also become functional in terms of inclusion of individuals who are mentally different. This requires a multifaceted and detailed construct. Although the social structure, culture and guidance by state policies appear to be the most significant actors in making life accessible, activities of non-governmental organizations which are voluntary-based and projects aimed at individuals with mental disabilities, are effective to a significant extent. In this study, projects by Istanbul Education & Solidarity Foundation for Mentally Handicapped (IZEV) were addressed within the scope of access to life.

Giriş

Genel anlamıyla erişilebilirlik; ürün ve hizmetlere, kurumlara, parklara, taşıtlara, binalara, sistemlere, olağan kabul edilen bireyler için ulaşılması da olağan gerçekleşen her yere ve hizmete tüm bireyler tarafından kolaylıkla ulaşılmasını ifade eden bir kavram olarak kabul görmekte ve kullanılmaktadır. Erişilebilirlik konusu mimarlıkta, iç mimarlıkta, mühendislik hizmetlerinde, şehircilikte, kurum ve kuruluşların bireylere yaklaşım politikalarında, yerel yönetimler ve devlet politikalarında önemli bir başlık olarak ortaya çıkmış; insan hakları evrensel yaklaşımı olarak benimsenmeye başlanmıştır. Artık olağan kabul edilen bireylerin ulaşabildiği her mekân, ürün ve hizmet, bu tanımın dışındaki bireyler için de erişilebilir olmak zorundadır. Bu, tüm insanlar için en doğal hak olarak önem taşımaktadır. Fiziksel/ mekânsal erişilebilirliğin ötesinde yaşamın erişilebilirliği de yine tüm insanlar için sağlanması zorunlu önemli bir koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşamın erişilebilirliği kavramı, her türlü farklılıklarıyla tüm bireylerin yaşamın her alanında var olabilmeleriyle ilgilenen toplumsal ve sosyolojik anlam bütünlüğüne sahiptir.

Erişilebilirlik Yaklaşımları

Kavramsal çerçevede erişilebilirlik, insan özellikleri ve yer odaklı olarak hedefe ulaşabilme yeteneği veya hedefin kolay ulaşılabilirliği şeklinde farklı bakış açılarıyla değerlendirilen ve felsefi anlamlar yüklenen bir olgudur (Neutens vd., 2008). Çalışma kapsamında mekânsal erişilebilirlik konusuna eleştirel bir bakış açısıyla değinilerek, zihin farklı bireylerin yaşama erişilebilirliği konusuna gelinecek ve yeni bir tartışma açılacaktır. Genel anlamda erişilebilirlik, yerleşik sistemin olanakları kullanılarak faaliyetlere kolaylıkla ulaşılabilmesi anlamı taşımakta (Neutens vd., 2008); toplum tarafından yaygın kabul görmüş şekliyle ise bedensel engeli olan kişilerin fiziki çevrelerinde herhangi bir zorluk yaşamadan hareket edebilmeleriyle ilgilenmektedir. Erişilebilirliğin, bireylerin engelleri aşması üzerine odaklanmak yerine, onların ihtiyaçlarını dikkate alarak mekânlarla eşleşmelerini sağlaması önemlidir (Anderson, & Coons, 1979). Yapılandırılmış çevrenin gerek iç mekân gerekse dış mekân erişilebilirliği mimarlık ve mühendislik ana çatısı altında rahatlıkla çözümlenebilmekle beraber birçok yasal düzenlemeye de ihtiyaç duymaktadır. Mekânsal erişilebilirliğin sağlanmasında beş temel bileşen söz konusudur. Bu bileşenler; sorunsuz erişim için gerekli genişlik, alan, yükseklik, yüzey ve grafiksel bildirişim (Odabaş Uslu, Güneş, 2017) olarak tanımlanmaktadır. Bunların yanında kullanım kolaylığı, güvenli ortam, kolay erişim/ ulaşım, fonksiyonellik, esneklik ve uyum (Zorlu, 2017) özelliklerinin de tasarıma dâhil edilmesi önemlidir. Parklar, oyun alanları gibi kamusal alanlarda ise kentsel mekânın farklı algılama (görme, duyma, hareket) özelliklerine uygun olarak destekleyici donatılarla erişilebilir tasarlanması "Engelli Çocuklara Dost Tasarım" (Uslu, Shakouri, 2012) olarak tanımlanmakta ve erişilebilirliğin bir bölümünü oluşturmaktadır. Erişilebilirlikte mimari ve iç mimari arasındaki ilişki, insan psikolojisi, sosyal ilişkiler, farkındalık düzeyi, mahremiyet, güvenlik, sağlık sorunları, estetik duyu, görünürlük, yakınlık gibi parametreler devreye girmekte (Talla, 2017); sadece ulaşmak/ erişmek kavramından çok daha kapsamlı bir tasarım söz konusu olmaktadır.

Erişilebilirliğin süreklilik kazanması ve tüm alanlarda etkin olabilmesi için tasarımlar bazında özendirilmesi, zorunlu tutulması ve bunun bir devlet politikası olarak yasa ve yönetmeliklerde yer alması, kapsayıcı standartlarla yapım refleksi içerisine katılması büyük önem taşımaktadır. Bu standartlar fiziksel anlamda her türlü engel sahibi kişilerin kolaylıkla erişebileceği özelliklerde olmakla beraber, herkesin kullanımına uygunluk gösterecek şekilde (Stephan & Kotler, 1976) kapsayıcı bir tasarım anlayışına sahip olmasıyla değer kazanacaktır.

Tasarım eğitimlerinde kapsayıcı tasarım disiplinleri oluşturulması, deneysel tasarım kavramına vurgu yapılarak genç tasarımcıların empati kurma yöntemiyle farkındalık kazanması da (Mulligan vd., 2018) hem eğitimin nitelikli hâle gelmesinde hem de kapsayıcı tasarımın yaygınlaşmasında oldukça önemli bir adımdır. Mimari uygulamalarda kapsayıcı tasarımın benimsenmesi, bilgi formatlarıyla, tasarım uygulamalarıyla ve bakış açıları/zihniyet özellikleriyle güçlü hâle gelmekte veya sınırlı şekilde uygulanmaktadır. Kişilerin mekânsal deneyimlerinden ilham alan zenginleştirmeler kapsayıcı tasarıma değer katmaktadır (Van Der Linden vd., 2016). Öte yandan mekân tasarımlarında zorunlu olmayan durumlarda dahi detaylı düşünülmeden mekâna dâhil edilen kot farklılıklarının özel gereksinimli bireylerin hayatını nasıl zorlaştırdığı göz ardı edilebilmekte, bu tasarımların hayata geçirilmesiyle birlikte aşılması gereken yeni engeller yaratılmış olmaktadır (Schleien vd., 1989). Sadece bu örnek bile tüm bireylerin erişimine uygun mekânlar yaratılmasının bir tasarım refleksi hâline gelmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde birçok alanda özellikle kamuya açık binalarda ve açık alan tasarımlarında bedensel engelli erişilebilirliği için bazı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. İnsan hakları, kişisel hassasiyetler ve insani değerler çerçevesinden bakıldığında, farklı bireylerin erişilebilirliği için ayrıca yapılmış olan tasarımlarda onların erişilebilirliği sağlanırken, bir başka açıdan bireysel olarak rencide olabilecekleri durumlar ortaya çıkmaktadır. En basit ve yaygın örneğiyle WC düzenlemeleri bu açıdan oldukça açıklayıcı şekilde öne çıkmaktadır. WC'ler "kadın", "erkek" ve "engelli" olarak ayrılmakta, farklı grafik yönlendiricilerle bu ayırım belirginleştirilmektedir. Kadın, erkek, engelli şeklinde bir üçlüde WC için kişiler cinsiyetlerine göre farklı mekânlara giriş yaparken engelli adıyla kullanılan WC'ler hem kadın hem erkek kullanıcılara hizmet vermekte; çoğunlukla tek kabin olarak ana mekâna doğru açılmakta ve kullanıcıların psikolojik durumları göz ardı edilmektedir. Bu gibi durumlarda fiziksel erişim zorluğu çeken kişiler için özel bir WC planlayan tasarımcı, bir özel WC için girişimde bulunan kurum erişilebilirlik konusunda tam anlamıyla bir çözüm üretmiş olmamaktadır. Bu durumun kişilerin psikolojisine zarar vermeden çözülmesi konusundaki hassasiyetler, kadın ve erkek WC mekânlarının içerisinde sıradan kabinlerin yanına engelli WC düzenlemelerinin yolunu açmıştır. Böylelikle kişilerin en azından ait hissettikleri ana mekâna girdikten sonra özel tasarlanmış kabini bulmaları sağlanmaktadır. Ancak, bu çözüm yolu da kişilerin farklı bir ölçekte yine ayrıştırılmış mekânlar ve ayrıştırılmış kullanımlar sonucunu doğurmaktadır. Kimi zaman bu şekilde yerleştirilmiş kabinler sayıca yetersiz kalmakta, kimi zaman da kullanıcılarını bekleyerek boş kaldığında diğer bireyler tarafından kullanılamamaktadır. Bir engelli WC kabinini kullanma konusu, erişim sorunu olmayan kişiler için çoğu zaman tabu hâlini almakta; kabinler önünde uzun sıralar oluştuğunda bile engelli WC kabinleri boş bekletilmektedir. Tüm konularda olduğu gibi fiziksel erişilebilirlik kavramında yapılan pozitif ayrımcılıklar da doğru sonuçlar için yeterli olmamakta, hatta kimi zaman yaralayıcı olabilmektedir.

Erişilebilirliğin bir tasarım yaklaşımı olarak ideal tanımı, erişim güçlüğü çeken kişiler için özel tasarlanmış mekânların varlığında, onları bir şekilde ürün ve hizmetlere/mekânlara erişirmekte değil; tüm mekânların, ürünlerin ve hizmetlerin tüm zamanlarda tüm bireylerin kolay erişimine uygun olarak tasarlanması ve uygulanmasında hayat bulmaktadır. Tanımın uygulamaya geçirilmesindeki anahtar rol ise "Evrensel Tasarım Anlayışı" çerçevesinde var olmaktadır.

Kısaca, "herkes için tasarım" olarak tanımlanan evrensel tasarım (Universal Design) kavramında iç ve dış mekânlarda, taşıtlarda farklılığı ne olursa olsun herkese hitap eden bir tasarım anlayışı önceliklidir. Tasarımda bu anlayış geliştiginde yapılı çevrede erişilebilirlik mümkün hâle gelebilmektedir. Evrensel tasarım yaklaşımı mimari ve iç mimari için bina ve yakın çevre bazında; şehir ve bölge planlama için kentsel boyutlarda; taşıtlar, hizmetler ve gereçler için ürün bazında ele alınması gereken ve sadece erişim problemi olan insanlar için değil, tüm kullanıcılar için kapsayıcı bir anlayış sergileyen tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşımla, erişim zorluğu çeken bireyler için özel olarak yapılmış tasarımlar, ayrılmış mekânlar yerine tüm alanda herkese hitap edebilme koşulu ön plana çıkmaktadır. En basit örneğiyle, evrensel tasarım ilkelerinin geçerli olduğu çağdaş bir binada erkek, kadın ve engelli WC kavramları farklı bir boyuta taşınmaktadır. Tüm WC'ler engellilerin de kullanımına uygun tasarlanmakta, özel bazı donatılar iç mimari tasarımın bir parçası hâline getirilerek

fonksiyonlarına estetik unsurlar eklenmekte ve herkes tarafından kullanılabilir şekilde konumlandırılmaktadır. Bu durum hem erişilebilirliği sağlamakta hem de “kadın”, “erkek”, “engelli” şeklindeki ilk bakışta doğru görünen, ayrımcı ve çoğu zaman da rencide edici kategorizasyona gerek bırakmamaktadır. Aynı şekilde bir binanın girişinde ve/veya herhangi bir noktadaki kot farklılıklarında merdivenin / basamakların hemen yanına bir engelli rampası koyarak bir ayırım yaratmak yerine tasarımda o bölgeyi rampa seçeneğiyle tasarlamak ve herkes için rampanın kullanılabilir olmasını veya daha yüksek kotlar için herkese hitap eden asansörler düzenlenmesini sağlamak da bu yaklaşımın gereği olarak dikkat çekmektedir.

Fiziksel erişilebilirlik konusu gerek bedensel farklılıklar gerekse yetişkin-çocuk erişimleri olarak evrensel tasarım kriterlerinde kendisine mutlaka bir yer bulmaktadır. WC, merdiven, rampa seçenekleriyle örneklenen durumlar dışında iç-dış mekânlara, araçlara, ürünlere ulaşım için sayısız erişim çözümleri, herkes için tasarım anlayışı ile evrensel tasarım yaklaşımında bulunmaktadır.

Erişilebilirlik kavramı iç ve dış mekânlar, ulaşım araçları, kamu kullanımına açık çeşitli ürünler, yapılar ve tüm bunların dışında kalan software kullanımlar için yorumlanırken, çoğu zaman özel durumların sadece fiziksel erişim zorluklarını kapsadığı ve bunların çözümüyle erişilebilir ortamlar yaratılabileceği gibi bir yanılgıya düşülmektedir. Oysaki, tüm bireyleri kapsayan bir erişilebilirlik, fizik farklı bireylerle birlikte, zihin farklı bireylerin de tam anlamıyla hayata erişmesiyle mümkün olabilecektir. Dijital hizmetler açısından bakılarak hizmetlerin toplumsal ölçekte değerlendirilmesi durumunda bile zihin farklı bireyleri tam anlamıyla kapsayan ve herkese hitap eden hizmet seviyesinin sağlanamadığı görülmektedir. Dijital varlığın da herkes için bir hak olduğu düşüncesi kapsayıcı tasarımın önemli bir adımını oluşturmaktadır (Johansson vd., 2015).

Bütünsel ve kapsayıcı bir yaşam, fiziksel çevrenin erişilebilirliği yanında sosyal yaşama tüm bireylerin eşit katılımı ve erişimiyle anlam kazanmaktadır. Erişilebilirlik tanımının bütünselliği için yapısal fiziksel çevre ve sosyal yaşamın birlikte düşünüldüğü kapsayıcı yaklaşımların geçerlik kazanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Tasarımın herkesi kapsaması ne kadar özel ve önemliyse herkesi kapsayacak bir yaşamı tasarlamak da erişilebilirlik kavramının içini tam anlamıyla dolduran bir yaklaşımdır. Hem herkes için yapısal çevrenin erişilebilir olması hem de tüm bireyleri kapsayan bir yaşamın var olabilmesi hedefi, gerçek erişilebilirliği tanımlamaktadır.

Toplumda çoğunluğu teşkil ettiği için “olağan” ya da “normal” olarak nitelendirilen kişilerin dışında kalan, farklı özellikler taşıyan ve yapabilme becerileri farklı olan bireyleri de olağan olarak nitelendirilen yaşamın içine dâhil etmek, onlara alanlar açmak, bir sosyal bütünleştirme hareketi olarak yaşamın erişilebilirliği anlamı taşımaktadır. Farklı özellikler taşıyan bireylerin bazen toplumdan dışlanması bazen de yaşam alanlarının ve yaşam döngüsünün bir sonucu olarak kendilerine uygun olmayan ortamlarda olmaktan kaçınması neticesinde bir ayrıştırma ve ayrışma durumu oluşmaktadır. Bu durumda toplumun çoğunluğunu teşkil eden kişilerin dışında çok farklı özelliklerde dezavantajlı gruplar meydana gelmektedir. Bu grupların her biri ayrı ayrı üzerinde çalışılması ve tasarıma dâhil edilmesi gereken önemli değerlerdir. Kapsayıcı tasarım anlayışının refleks hâline gelmesiyle farklılıklar hem mekânsal tasarımlarda hem de sosyal yaşam bünyesinde yaşamın bir parçası hâline gelebilecek, tüm bireyler için gerçek bir erişilebilirlik mümkün olabilecektir. Sosyal boyutları anlamının, sürdürülebilir kalkınmanın ve bütünleşmiş bir toplumun önemli gereklerinden birinin erişilebilirlik olduğu her zaman göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur (Casas, 2007).

Herkes İçin Erişilebilir/Kapsayıcı Yaşamı Tasarlamak

Zihin farklı bireylerin yaşama dâhil edilmesi, bir başka deyişle yaşama erişebilmeleri için dünyada ve Türkiye’de birçok çalışma yürütülmektedir. Konu bir yandan kapsayıcı yaşamı tasarlamak çerçevesinde değerlendirilirken bir yandan da toplumsal bakış açıları, kültürel yaklaşımlar ve devlet politikaları tarafından şekillendirilmekte ve toplumlara göre farklılıklar göstermektedir. En temel insan hakları çerçevesinden bakıldığında, fizik farklı birey için mekânın bir tarafında bir “engelli WC” bulunmasıyla, zihin farklı bireyin korunup kollanarak kenarda oturtulması aynı bakış açısının iki farklı kolunu oluşturmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi sadece kullanıma uygun bir WC mekânının var olması şeklinde dar bir bakış

açısı, zihinsel platformda da koruma-kollamadan öteye geçmemektedir. O hâlde ne yapılmalıdır? WC örneği bu durumu çarpıcı olarak aydınlatmaktadır. Bir mekânda fizik farklı bireyin kullanımına uygun bir WC olmaması kabul edilemez bir durum olsa da herhangi bir yere, bir "engelli WC" yapmak, bunu diğerlerinden farklı konumlamak ve vurgulamak da çözüm olmamakta ve erişilebilirliği sağlamak yerine rencide edici sonuçlar doğurmaktadır. WC gruplarının bulunduğu yerde bir "engelli WC" yapmak bu durumu biraz yumuşatsa da farklı sakıncalar doğurmakta, tüm WC kabinlerini herkesin kullanımına uygun tasarlayarak mekânda var etmek gerçek erişilebilir durumu yaratmaktadır. Benzer şekilde zihin farklı bireyler için korumacı yaklaşımlarla onları toplumdan izole etme çabası kabul edilemez bir yaklaşım olsa da toplum içine çıkarmak ve yine farklılıklarını hissettirecek farklı bakışlara maruz bırakmak da benzer sakıncalar doğurmaktadır. Onları diğer bireyler gibi eğitim ve öğretime tabi tutmak, sosyal yaşam çerçevesinde roller vermek, sorumluluk yüklemek ve ön plana çıkaracak ortamlar yaratarak öz güvenlerini geliştirmek ise onların da yaşama erişimi anlamına gelmektedir.

Erişilebilir/Kapsayıcı Yaşamı Tasarlama İZEV Vakfı Modeli

İstanbul Zihinsel Engelliler İçin Eğitim ve Dayanışma Vakfı İZEV, 1989 yılında dernek olarak kurulmuş, 1997 yılında vakıf statüsü almış bir sivil toplum kuruluşudur. Kurulduğu yıllardaki Türkiye koşullarında zihinsel farklılıkları bulunan bireyler için özel eğitim kurumları, sosyalizasyon programları bulunmuyor olması, İZEV'in misyonunu şekillendiren önemli bir gerçekliktir. Eğitim hakkının ve sosyal hayatın erişilebilirliği, entegrasyon, sosyalizasyon, farkındalık ve bağımsız yaşam modelleri konularının tümünde yaşamın erişilebilirliği ana fikrinden yola çıkan İZEV projeleri, bir yandan konuyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti politikalarına destek sağlamış; diğer yandan vizyonunu geliştirerek yeni nesil farkındalık çalışmalarıyla kapsayıcı/erişilebilir yaşamı tasarlamada önemli mihenk taşlarından biri olarak uluslararası arenada kabul görmüştür. Erişilebilirlik kavramını zihin farklı bireyler için ele alan ve Türkiye'de bu anlamda birçok ilki gerçekleştirmiş olan İZEV, özel gereksinimli bireylerin yaşama entegrasyonunda izlediği kapsayıcı yaklaşımlarla konu için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yaşam hakları çerçevesine tüm insanlarla birlikte zihin farklı bireyleri de uygun şekilde konumlayan İZEV bakış açısı, konuyla ilgili net bir örnek oluşturması adına ön plana çıkmaktadır. Erişilebilirlik kavramına özel gereksinimli bireylerin dâhil edilerek herkes için erişilebilir kapsayıcı bir yaşamın tasarımı İZEV projeleri üzerinden irdelenmiş; analizleri de içeren bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Yöntem

Erişilebilirlik kavramı yaygın olarak kullanılan dar anlamıyla literatür üzerinden ele alınmış; mekânsal erişilebilirliğin gelmesi gereken düzeye, erişilebilirlik yaklaşımları üzerinden vurgu yapılmıştır. Fiziksel erişilebilirlik uygulamalarında sıklıkla tekrarlanan ve özel gereksinimli bireyler üzerinde rahatsız edici etkiler bırakan anlayışlara dikkat çekilerek çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Daha sonra erişilebilirliğin salt fiziksel erişilebilirlik olmadığına vurgu yapılarak geniş anlamı üzerinde durulmuş, zihinsel özel gereksinimli bireyleri yaşama dâhil etmenin de bir erişilebilirlik sorunsalı olarak ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Zihin farklı bireyler için yaşamın erişilebilirliği, erişilebilirlik kavramına yeni bir soluk getirmek üzere ortaya konmuş olup özel gereksinimli bireylerin yaşamın her alanında rol almaları, hayata dâhil olmaları, toplumsal kabul görmeleri ve farkındalık oluşturulması anlamlarıyla yüklenmiştir. Zihin farklı bireyler için erişilebilir yaşamın tasarlanması konusunda İZEV projeleri vaka analizi olarak kullanılmıştır.

Bulgular

Erişilebilirlik salt ürünlere, hizmetlere, mekânlara rahatlıkla ulaşabilmek, onları kullanabilmek şeklinde dar bir çerçeveye oturtulmamalı; herkesin yaşama hakkına saygılı ve tüm bireyler için yaşamın erişilebilir olması şeklinde yorumlanmalıdır. Zihin farklı bireylerin yaşama erişilebilirliği herkes için kapsayıcı yaşamı tasarlamak ilkesiyle örtüşmektedir. İZEV, yeni nesil çalışmalarında hem toplumda ihtiyaç duyulan özel gereksinimler üzerinden çalışmalar yürütmekte hem de vizyoner bakış açısıyla evrensel projelere imza atarak

kapsayıcı/erişilebilir bir yaşamı tasarlamaktadır. Zihin farklı bireyler için erişilebilir bir yaşamın tasarlanmasında aşağıda belirtilen adımlar uygulanmıştır / uygulanmaktadır.

Eğitim Hakkına Erişebilirlik:

Zihin farklılığı birçok değişik özelliklerde ve farklı derecelerde ortaya çıkan özel bir durum olduğu için, eğitim sisteminin “olağan” kabul edilen kişileri baz alan yapısında birçok eklemlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Statik eğitim modelleri sadece zihinsel engel için değil, üstün zekâ yapısı için de önemli bir sorun yaratmaktadır. İnsan hakları çerçevesinden bakıldığında bir devletin eğitim sisteminin herkesi kucaklayacak bir yapıda olması veya mevcut yapısıyla herkesi kabul eden bir anlayış içinde bulunması beklenmektedir. Her iki yol da esnek eğitim modelleri üzerinden kurgulandığında başarıya ulaşabilecektir. Özel eğitim okullarının varlığının yanı sıra standart eğitim modeline eklemlemiş uyum programları ve oranları idealize edilmiş kaynaştırma modelleri birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. 1990’lı yılların başlarına kadar Türkiye’de bu modellerin hiçbiri uygulanamaz iken Türkiye’nin özel gereksinimli bireylere hitap eden ilk eğitim kompleksi, İZEV tarafından kurgulanarak oluşturulmuş ve kamuya hibe edilmiştir. Anaokulu, ilköğretim okulu, iş ve meslek okulundan oluşan bu kurum (Saadet İlköğretim Okulu, Anaokulu, İş ve Meslek Okulu), o dönemin olağan sistem kurumlarıyla aynı statüde olup eğitim sistemi olarak özel çocuklara hitap eden kurgusuyla büyük başarı göstermiş; binlerce özel bireye eğitim imkânı sunmuştur. Lise kısmı hâlen eğitime devam etmektedir (Saadet Özel Eğitim Meslek Okulu). Özel eğitimin önemini ve bu konudaki ilerlemeleri kendisine misyon edinen İZEV, dönemin yasa ve yönetmeliklerinde birçok değişikliğin yapılması ve engelli olarak tabir edilen dezavantajlı bireylerin eğitim hakları için doğru kanallar açılmasına ön ayak olmuş; TBMM ve Millî Eğitim Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürüterek mevcut altyapıda iyileştirmeler yapılmasını sağlamıştır. Yasa ve yönetmeliklerde kullanılan “sakat” ibaresi kaldırılmış; yeni terimler önerilerek söylemlerde hassasiyet vurgusu sıklıkla gündeme getirilmiştir. Eğitimin Türkiye’de tüm bireyler için erişilebilir olması yolunda başlayan çalışmalar ilerleyen tarihlerde çok çeşitlenerek çoğalmış hem devlet okulu sayıları artmış hem de vakıf ve dernekler tarafından yürütülen eğitim çalışmaları ve belediye girişimleri yaygınlaşmıştır (Ayts, 2021).

Sosyal Hayata Erişebilirlik

Tüm bireylerin eşit şekilde sosyal hayatın içine dâhil olabilmeye hakkı, zihin farklı bireyler için her zaman geçerli olamazken İZEV çalışmaları onları sosyal hayata dâhil eden programlar içermekte; İZEV gençleri sosyal zekâları ve sağlıklı iletişim kurabilme kabiliyetleriyle ön plana çıkmaktadır. Eğitimin her evresinde sosyal hayata entegrasyon programlarının yanında yeni nesil farkındalık çalışmalarında özel gereksinimli bireyleri ön plana çıkaran İZEV, projeleri onlar aracılığıyla tanıtan ve bu anlamda sorumluluklar ve görevler tanımlayarak kendilerini ifade etme fırsatı veren yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bu projelerden bazıları aşağıda kısaca açıklanmıştır (Kılıç, 2021):

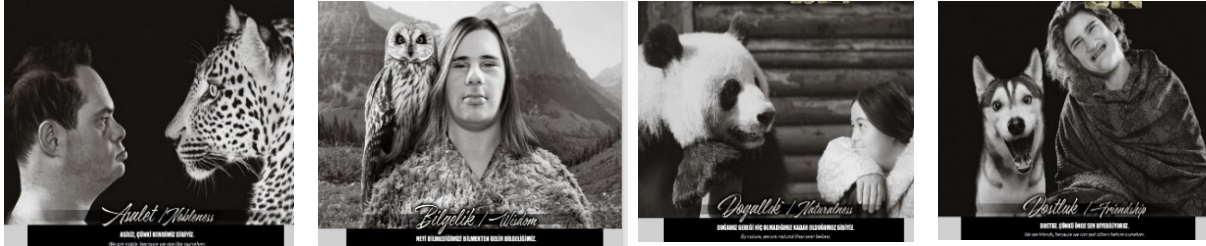
Sanat ve Biz: Resim sanatına ait dünyaca ünlü eserlerin içeriğindeki modellerin yüzlerinin İZEV gençlerinin yüzleriyle yeniden hayata geçirilmesiyle oluşturulmuş bir farkındalık çalışmasıdır (Şekil 1). Görev alan gençler bir sanat eserinin önemli bir parçası olma hazzı, beğenilme arzusu gibi en temel insani duygularla modellik yapmışlar; oluşan koleksiyonun tanıtımında bizzat rol almışlar, demeçler vermişler ve imza dağıtmışlardır. Bu, onları hayata



Şekil 1 Sanat ve Biz (Kolaaj)

eriştirmenin yanında “olağan” kabul edilen bireyleri bilgilendirme adımıyla bir üst seviyeye taşımış ve o duyguyu, mutluluğu yaşamaları için uygun ortamı hazırlamıştır.

Hayvanlar ve Biz: Yeryüzünde en saf duygu ve düşüncelere sahip zihin farklı bireyler ve hayvanların öne çıkan özelliklerinin bütünleştirilmesi temeline dayanan ve sanatsal fotoğraflardan oluşan seride zihin farklı bireyler ve hayvanlar aynı karede yer alarak hem görsel anlamda hem farkındalık mesajı anlamında öne çıkarak görünür olmuşlardır (Şekil 2). Özgürlük, bilgelik, saflık, umut, asalet, sadakat, sevgi, dostluk, hüznün, güç, doğallık, merak, sıradışılık, sabır temalarıyla oluşan fotoğraflarda (Kural, 2021) İZEV gençleri model olmanın gururunu yaşamış; sergilerde projeyi anlatarak “olağan” bireylere bilgi vermiştir.



Şekil 2 Hayvanlar ve Biz

Yaşam Hakkı Duvar: Bu proje, evrensel farkındalık anlamında dünyaya hitap edebilen ve İZEV gençleriyle hayata geçirilmiş önemli mesajlar içermektedir. Pink Floyd müzik grubunun efsane olarak nitelendirilen ve 1979 yılından 2017 yılına kadar hiçbir kurum, kuruluş, şirket vb yapılar ücretli veya ücretsiz verilmemiş, bir anlamda paha biçilemeyen, diğer bir yandan katı eğitim sistemi ve rijit bakış açılarında bir başkaldırı özelliği taşımasıyla ve mesaj yüklü içeriğiyle gündeme gelmiş olan “Another Brick in the Wall” şarkısı Rogers Waters tarafından farkındalık projelerini desteklemek amacıyla İZEV’ e bağışlanmıştır (Kural, 2021).



Şekil 3 Yaşam Hakkı Duvar (lansman)

Şarkının protest yapısı, İZEV tarafından zihin farklı bireylerin bir manifestosu şeklinde yapılandırılmış (Kural & Kılıç, 2018), Türkçe sözlerle yeniden ele alınmıştır. Çekilen farkındalık klibinde Türkiye’nin önde gelen dört sanatçısı ve koro seslendirmelerine yer verilmiş, klip genelinde İZEV gençleri görsel olarak ön plana çıkarılmış ve dünyaya mesaj veren güce sahip olan yapım, zihin farklı bireylerle hayat bulmuştur (Şekil 3). Şarkı, “yıkılmak zorunda olan zihinlerdeki duvar” mottosunun öne çıktığı bir farkındalık sıçramasına itici güç olmuş; Hayvanlar ve Biz projesiyle bütünleşik olarak ulusal ve uluslararası 16 önemli ödüle layık görülmüştür.

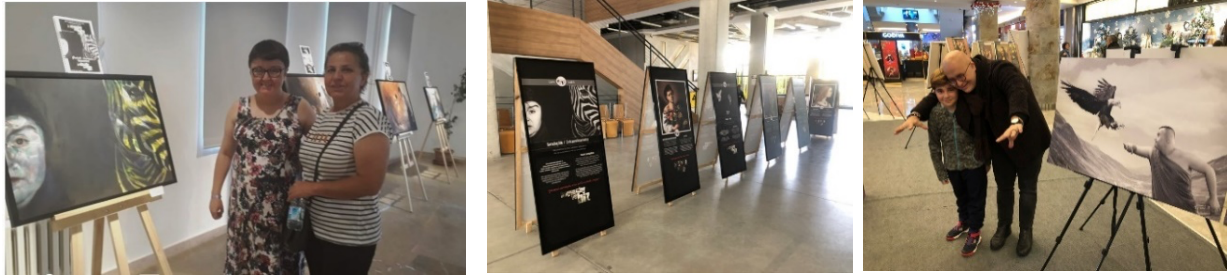
FarkBand & Yanımda Ol Benimle Ol: “Another Brick in the Wall” ile “Yaşam Hakkı Duvar” klibine hayat veren İZEV, zihinlerdeki duvarların yıkılarak yeni ve erişilebilir bir yaşamın başlamasını konu eden bir başka evrensel projeye imza atmıştır. Bee Gees grubuna ait Stayin’ Alive şarkısı da bestecisi Barry Gibb tarafından İZEV’ e verilmiştir. İZEV bu projede farklı bireylerin yaşama erişilebilirliğini bir adım daha öteye taşımış, dünyaca ünlü şarkıya Türkçe sözler yazılarak (Kural, 2020) düzenleme yapılırken tamamı özel gereksinimli bireylerden oluşan FarkBand müzik grubu da kurulmuş ve şarkı “Yanımda Ol, Benimle Ol” ismiyle



Şekil 4 FarkBand / Yanımda Ol, Benimle Ol

FarkBand tarafından icra edilmiştir (Şekil 4). Klipte gruba Türkiye'nin tanınmış simaları danslarıyla eşlik etmiştir.

Sergiler: Gerek "Sanat ve Biz" gerekse "Hayvanlar ve Biz" çalışmaları, büyük kitlelere hitap edecek şekilde 50'ye yakın sergi ile Türkiye'nin çeşitli illerinde ve ABD'de toplumla buluşturulmuş; sergilerin hemen hepsinde projede yer alan gençler tarafından bilgilendirmeler yapılmış, ziyaretçilere çoğunlukla bireysel, bazen toplu hitaplarla içerik hakkında bilgi verilmiştir (Şekil 5). Bu, yaşama erişilebilirlik anlamında gerçek bir uygulama olarak nitelendirilmektedir.



Şekil 5 Sergilerden görüntüler

İstanbul-Ankara Maratonu: 27-29 Ekim 2019 tarihlerinde düzenlenen maraton engelli / engelsiz bireylerin bayrak yarışıyla gerçekleştirilmiş; İstanbul'dan Ankara'ya koşulan maraton, güzergâh üzerindeki illerin valilik düzeyinde karşılamaları ve uğurlamalarıyla şölene dönüşmüştür (Şekil 6). Ankara'da son etabı Gençlik ve Spor Bakanı eşliğinde tamamlanarak Anıtkabir'de son bulmuştur. Basın sözcülüğünü özel bireylerin yaptığı etkinliğin her dakikası bir arada olma, ortak duygular paylaşma, başarıyı kucaklama duygu ve hazlarıyla anlam kazanmış; yaşamın her alanına erişebilme duygusu fazlasıyla yaşanmıştır.



Şekil 6 İstanbul-Ankara Maratonu

Eğitim Kurumları İşbirlikleri: İZEV faaliyetleri kapsamında sürekli olarak gerçekleştirilen işbirlikleri içerisinde en önemli yeri liseler ve üniversitelerle yapılan ortak çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların birçoğu rutine bağlanmış periyodik buluşmalar ve faaliyetlerden oluşmaktadır. Seçkin kurumların öğrencileriyle, üniversitelerin çeşitli bölümleriyle birlikte yapılan ve tüm farklılıklarıyla bir bütünü oluşturan bireylerin ortak



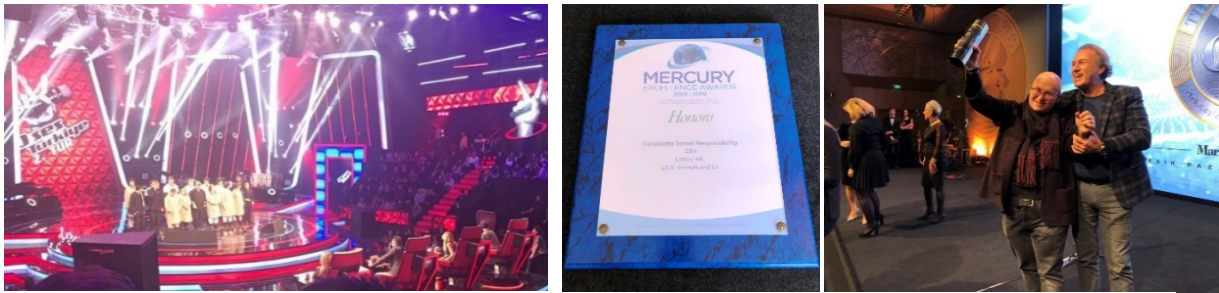
Şekil 7 "Ben de Yapabilirim" Çalıştayı (FMV Işık Üniversitesi GSF İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü & İZEV)

kararlarıyla şekillenen çalıştaylar hem görsel zenginlik hem de ortak çalışma coşkusu yaratmakta; özel bireylerin yaşama dâhil olmalarına imkân tanırken, liseli ve üniversiteli gençlerin farkındalık kazanmalarına ve yeni dostluklar edinmelerine katkılar sunmaktadır (Şekil 7).

Özel kurgulanmış ve öncesinde çalışılmış projeler ise üniversite ortaklıklarıyla yürütülmektedir. TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü ile yapılan “Senden Daha +” (Aslan, 2019) çalıştayı İZEV gençlerinin doğrudan yönlendirici olması özelliği ile öne çıkmış, çok paydaşlı bir çalışmadır. Kişilerin özellikleri ve kurgulamalarıyla şekillendirilen oturma elemanı tasarımları TOBB ETÜ önderliğinde çeşitli üniversitelerden öğrencilerin de katılımı ve İZEV gençlerinin yönlendirmeleriyle hayat bulmuştur (Şekil 8).



Şekil 8 Senden Daha+ Çalıştayı (TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi & İZEV)



Şekil 9: TV Programları ve Ödül Törenlerinden Kesitler

TV Programları, Ödül Törenleri: Yaşama dâhil olma adımları ve projelerde öne çıkan profilleriyle İZEV gençleri öz güven oluşumu fazlaca gelişmiş bireyler olarak herhangi bir çekingenlik ve tereddüt yaşamadan TV programlarına konuk olmakta, kendilerini ifade edebilmekte, buldukları ortamlarda programların şekillenmesi ve akışlarda spontane değişiklik yapılmasında rol oynamakta ve sosyal ortamlarda baskın karakterler olarak etkin olabilmektedir. Projelerdeki başarılarıyla ulusal ve uluslararası ödüllerde kendilerinin de payı olduğunu kavramakta ve tüm bunların gururunu yaşamaktadır (Şekil 9). İZEV, hayata geçirmiş olduğu projelerle önemli uluslararası ve ulusal çok sayıda ödülün sahibi olarak zihin farklı bireylerin toplumda var olabilmeleri ve onların yaşamın her alanına erişebilmelerinde önemli rol üstlenmektedir.

Entegrasyon

“Toplumda olağan olarak nitelendirilen bireylerle entegrasyon, yaşama dâhil olmanın önemli bir koşuludur.” anlayışıyla gerçekleştirilen katılımcı faaliyetler pasif katılım, seyretme şeklinde değil; söz sahibi olma, yönlendirme, tasarlama faaliyetlerinin paylaşılmasıyla sadece görünür olmaktan öteye geçmekte; bu tür birliktelikler zihin farklı bireyleri hayata entegre ederken öz güven gelişimine büyük katkılar sağlamaktadır.

Down Town Event Cafe: İZEV Vakfı'nın istihdam projesi olarak hayata geçirilen kafe; çalışanları, halkla ilişkiler yönetimi, sosyal medya sorumlusu zihin farklı bireylerden oluşan bir etkinlik merkezi olarak gerçek bir entegrasyon örneği durumundadır (Şekil 10). Kafe hizmetinin yanında etkinliklere, konferanslara, toplantı ve ziyaretlere uygun planlanmış yapısıyla farkındalık için önemli bir alan oluşturmaktadır.



Şekil 10 Down Town Event Cafe

Çevre Muhafızları: Doğayı koruma eğitimleri kapsamında hayata geçirilen "Çevre Muhafızları" projesi, atık yağların biodizel yakıtı dönüşmesi konusunda bilinçlendirilen bir grup zihin farklı gencin, çevre işletmeleri ziyaret ederek atık yağların doğaya bırakılmaması yönünde telkinlerde bulunduğu, hazırlanan formları doldurarak yağların dönüştürücü firmaya aktarılmasına öncülük ettikleri ve bu sayede hem çevrelerini doğaya karşı duyarlı olmaya davet ettikleri hem de geri dönüşüme katkı sağladıkları önemli bir faaliyet olarak sürdürülmektedir (Şekil 11).



Şekil 11: Çevre Muhafızları Faaliyetleri

İZEV Shop: Özel gereksinimli bireylerin istihdamı ve farkındalık oluşturma misyonlarıyla hayata geçirilen İZEV Shop, İSG Havalimanı bünyesinde hizmet vermekte; projelerin anı ürünleri ve diğer özel ürünleri satışa sunarken hayata entegrasyon adımını başarıyla devam ettirmektedir (Şekil 12).



Şekil 12: İSG Havalimanı İZEV Shop

Erişilebilir Yaşam İçin Farkındalık Oluşturma

Sivil toplum kuruluşlarının en önemli görevlerinden olan faaliyet alanlarıyla ilgili toplumsal farkındalık oluşturma eylemi, zihin farklı bireyleri hayata hazırlayan kurumlar için bir adım daha ön planda düşünülmesi gereken çok yönlü bir olgudur. Sosyal hayatın erişilebilirliği ve entegrasyon çalışmalarının temelinde de farkındalık oluşturma hedefi dolaylı olarak mevcutken burada doğrudan mesajları içeren faaliyetlerden bahsedilmektedir.

Kamu Spotları / Mottolar: İZEV Vakfı eğitim öğretime paralel olarak yürüttüğü tüm projelerinde farkındalık hedefiyle ilerlemekte, ulusal kanallara kadar ulaşan kamu spotları ve milyonlara ulaşan mottolarla akılda kalıcılık ve farkındalık sağlamaktadır. “Yıkılmak Zorunda Olan Zihinlerdeki Duvar”, “Yaşam Bir Deniz Biz de Sizdeniz”, “Farklıyım ve Ben de Varım”, “Eksik Yaprağı Sen Tamamla” gibi mottolar ve zihinde kalıcı kamu spotlarıyla toplumsal mesajlar vererek kapsayıcı yaşamı tasarlamaktadır.

Yayınlar: Sosyal medya hesaplarıyla düzenli olarak topluma seslenen çalışmaların yanı sıra YouTube kanalı üzerinde kalıcı paylaşımlar yapılmakta; Farkadaş TV formatıyla da özel gereksinimli bireylerin baş aktör / aktris olarak rol aldıkları yapımlar topluma aktarılmaktadır. Bazı yazılı eserlerin satış ve dağıtımına aracılık edilerek daha fazla kişiye ulaşması sağlanmakta, pandemi dönemi bilinçlendirme çalışmaları kapsamında özel yayınlar hazırlanarak okuyucuya ulaştırılmaktadır. Bunlardan *Ada'nın Günlüğü*, pandemi döneminde günlük hayata dair hikayeleri içeren bir seri olarak çocukların bilinçlendirilmesi amacıyla planlanmış ve ilk sayısı satışa çıkmış, ikinci sayısının hazırlıkları tamamlanmış bir yayındır. *3K Koronadan Korkmuyorum Korunuyorum* e-kitap olarak yayınlanmış ve pandemiyle ilgili genel bilgilendirmeleri içeren bir kılavuz niteliğinde bir çalışma olarak özel gereksinimli bireyleri bilinçlendirme amacı taşımaktadır. *Bütünleşmiş Bir Toplum İçin Bütünleştirici Dil ve Konuşma Kılavuzu* ise İZEV Vakfı'nın uzman ekip desteğiyle hazırlanmış olduğu ve topluma hitap eden kişiler başta olmak üzere tüm bireylerin özel kişiler hakkında konuşurken dikkat etmeleri gereken konuları üslup, seçilen kelimeler ve yapılan vurgular anlamında ele alarak sıkça yapılan yanlışlara dikkat çeken, doğru söylemlere örneklerle yer veren önemli bir bilgilendirme kitapçığıdır. Bu kitapçık dijital olarak geniş bir kitleye yayılmış, basılı hâle getirilmiş şekliyle resmî kurumlara gönderilerek topluma hitap eden yöneticilerin dikkatine sunulmuştur. Tüm bu yayınlarla hem toplumun bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması hem kurumlar nezdinde sorumluluk üstlenilmesi ve fayda üretilmesi hedeflenmektedir (Şekil 13).



Şekil 13 Farkadaş TV, Ada'nın Günlüğü, 3K, Bütünleştirici Dil ve Konuşma Kılavuzu

Bağımsız Yaşam

Eğitim, sosyalizasyon, entegrasyon ile yaşama erişebilirlikleri artan zihin farklı bireylerin, bağımsız yaşam becerileri kazanmaları tüm bu sistemin ana hedefi olarak etap etap gerçekleşirken, ebeveynleri hayattayken ve/veya değilken yaşamlarını sürdürebilmelerinin yolu bir bağımsız yaşam merkezinin varlığından geçmektedir. İZEV'in nihai hedefi olarak belirlenmiş olan bağımsız yaşam kompleksi için pek çok araştırma yapılmış, projeler hazırlanmış olup gerekli arazi ve yatırım desteği için beklenmektedir. Hayata geçtiğinde zihin farklı bireylerin mutlulukla bir arada bulunacağı bir ev/yuva, ziyaretler için otel, sosyal hayata entegrasyon için herkese hizmet verecek bir istihdam alanı olarak kafe, sosyal markalar için tasarım atölyeleri, farkındalık merkezi, kurslar, rehabilitasyon merkezi, spor alanları, tarım alanlarıyla hayata açık bir yaşam merkezi meydana gelecektir.

Sonuç ve Tartışma

Erişilebilirlik kavramı herkesin her mekâna/yapıya, alana, hizmete ve yaşama ulaşabilmesi, bunların her birinde kendini sisteme dâhil hissetmesi temeline dayanan geniş hacimli bir anlam bütünlüğüne sahiptir. Önemli olan sadece erişimi sağlamak değil, erişimi idealize etmek olmalıdır. Kapsayıcı tasarım anlayışı, farklılıkları hem mekânsal hem de sosyal yaşam

bünyesinde uyumlandırırken tüm bireyler için gerçek erişilebilirliği sağlaması bakımından ön plana çıkmaktadır. Fiziksel yapıyı çevreye erişimin yanında zihinsel farklılıkların da yaşamda yer bulmasıyla tam kapsamlı erişilebilirlikten söz etmek mümkün olabilmektedir. Zihin farklı bireyler için erişilebilir yaşamı tasarlamak kavramı dünyada çeşitli politikalar çerçevesinde uygulanmakta, ülkelere/toplumlara göre farklılıklar göstermektedir. Bu bireyler için özel eğitim programları, yoğun kaynaştırma programları veya seyrek kaynaştırma programları olarak çeşitlenen dünya örnekleri büyük çoğunlukla devlet politikası olarak uygulanmakta; sivil toplum kuruluşları tarafından da desteklenmektedir. Türkiye’de zihin farklı bireyler için kurgulanmış eğitim politikaları okullar aracılığı ile devlet tarafından uygulanmakta, dernekler/vakıflar tarafından da çeşitli sosyal destek programları yürütülmektedir. İZEV Vakfı’nın bu konudaki misyonu, kurulduğu yıllarda konuyla ilgili herhangi bir eğitim programının olmayışı ve İZEV tarafından Türkiye’nin ilk özel eğitim kurumunun hayata geçirilerek kamuya hibe edilmesiyle başlayan “ilk”ler tarafından oluşturulmuştur. Özel eğitimde ilköğretim okulu, anaokulu, iş ve meslek okulu ile başlayan İZEV kurgusu, son yıllarda özel eğitim okullarının yaygınlaşmasıyla boyut değiştirmiş; zihin farklı bireyleri ayırıştırmadan, incitmeden, onları yücelten ve doğrudan katılımcı olarak konumlayan yeni nesil farkındalık projeleriyle yaşamın her alanını zihin farklı bireyler için de erişilebilir kılan bir formata evrilmiştir. Burada önemli olan söz konusu bireylerin eğitimini sağlayarak bir şekilde onların hoş vakit geçirmesi için ortamlar oluşturmak değil, sorumluluk aldıkları, toplumun bilinçlenmesine katkıda buldukları nitelikli projelerle hem öz güven duygularının gelişmesini hem de her ortamda başarılı olabilecekleri mesajının kendi çevreleri ve toplumun tümü tarafından algılanmasını sağlamaktır. İZEV tarafından çeşitli hibe programları çerçevesinde Avrupa ve Amerika’da yapılan araştırmalarda bu tür programların devlet tarafından kısmen uygulandığı tespit edilmiştir. İZEV bu faaliyetleri gönüllülük programları ve bağışlar desteğiyle devlet katkısı olmaksızın dünya çapında sürdürmeye devam etmektedir. Projelerin evrensel boyutları, önemli uluslararası ödüller ile de desteklenmiş olup zihin farklı İZEV gençleri yaşamın her alanına erişen, ödüllerle başarıları pekiştirilmiş, öz güveni yüksek bireyler olarak hem yakın çevrelerine hem topluma örnek teşkil etmekte; benzer durumdaki bireyler için de umut ışığı olmaktadır. Yaşamın erişilebilirliği toplumsal, sosyal, sanatsal ve bilimsel anlamda bir bütünlük kazanırken salt mekânsal erişilebilirliğin ötesine geçerek geniş anlam bütünlüğüne kavuşmaktadır.

Kaynakça

- Anderson, R. W.; Coons, M. (1979), “Architectural Accessibility: Matching Places to People”, New Directions for Higher Education Volume: 1979, Issue: 25, Online ISSN: 1536-0741, s. 61
- Aslan, Ş. (2019), “Senden Daha +” Çok Katılımlı Workshop, TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 28, 29 Nisan 2019, Ankara
- Aytıs, S. (2021), İZEV Vakfı Faaliyetleri / Gözlemleri (İZEV Kurucu Üyesi ve Zihin Farklı Birey Ebeveyni)
- Casas, I. (2007) “Social Exclusion and the Disabled: An Accessibility Approach” The Profesional Geographer Volume 59, Issue 4, Pages: 463-477, s.477
- Johansson, S.; Gulliksen, J.; Lantz, A. (2015) “Cognitive Accessibility for Mentally Disabled Persons” Human-Computer Interaction-INTERACT 2015, 15th IFIP TC 13 International Conference, Bamberg, Germany, September 14-18, 2015, Proceedings Part I, s.418
- Kılıç, M. (2021), İZEV Vakfı Faaliyet Raporu (İZEV Genel Sekreteri ve Yönetim Kurulu Üyesi)
- Kural, H. (2021) İZEV Vakfı Başkanı, Marka Danışmanı, İZEV Sosyal Projeleri Yaratıcısı
- Mulligan, B.E., Allyson Calder, B.H., Pgcert, CT (2018), “Inclusive Design in Architectural Practice: Experiential Learning Ofdisability in Architectural Education”, Disability and Health Journal 11,) ISSN: 1936-6574, s. 237

- Neutens, T.; Schwanen, T.; Witlox, P.M. (2008), "My Space or Your Space? Towards a Measure of Joint Accessibility", *Computers, Environment and Urban Systems*, Volume: 32, Issue: 5, ISSN: 0198-9715, s. 332
- Odabaş Uslu, A.; Güneş, M. (2017), "Engelsiz Kentler-Herkes İçin Erişilebilir Kentler", *IJLAR International Journal of Landscape Architecture Research Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi*, E-ISSN: 2602-4322, s.32
- Schleien, S. J.; Ray, M. T.; Johnson, D. O. (1989), "An Architectural Accessibility Survey of Community Recreation Centers", *Journal of Park and Recreation Administration* 1989 Vol.7 No.3, ISSN: 0735-1968, s.10
- Stephan, R.; Cotler, R.A. (1976), "Architectural Accessibility for the Disabled of Collage Campuses", *State University Construction Fund, New York*, s.1
- Talla Hamdy, M. (2017), "Interior Architectural Elements that Affect Human Psychology and Behavior", *IEREK PRESS The Academic Research Community Publication*, ISSN: 2537-0162, s. 1-4
- Uslu, A.; Shakouri, N. (2012), "Engelli Çocuklara Dost Oyun Alanı ve Dış Mekân Tasarımı", *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi / Erciyes University Journal of the Institute of Science and Technology*, Volume: 28, Issue: 5, s.368
- Van Der Linden, V.; Dong, H.; Heylighen, A. (2016), "From Accessibility To Experience: Opportunities For Inclusive Design In Architectural Practice" *NORDISK ARKITEKTURFORSKNING Nordic Journal of Architectural Research 2-2016*, ISSN: 1893-5281, s.52
- Zorlu, T. (2017), "Yaşlılar İçin Konutta İç Mekân Tasarımı ve Ergonomi", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD) / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, ISSN 1308-5816, Cilt: 10, Sayı: 2, s.44

Fotoğraflar:

Aytıs, S. (2018-2021) kişisel arşiv ve İZEV arşivi

Geniş Özet / Extended Abstract

The concept of accessibility refers to a person's ability to gain easy access to spaces, areas, vehicles, products, or services, as well as the use of these goods by everyone as they wish in the required amount, and the term is mostly used in a limited way. The phenomenon of accessibility, which has emerged as an important topic in architecture, interior architecture, engineering services, city planning, the approach policies of institutions and organizations to individuals, local governments, and state policies and has begun to be adopted as a universal approach to human rights, needs to be broadened in a way taking into account the psychological state of individuals while ensuring the accessibility of individuals. In broadening the meaning of the concept of accessibility, the adoption of two key understandings comes into prominence. The first one is not simply providing physical accessibility; it is also considering the psychological state of the people. This situation requires a reinterpretation of the concept of physical accessibility in its narrowest sense. It is critical that the arrangements made for people who require special designs in comparison to ordinary individuals are included in the overall design so that this difference is not noticeable. In other words, the widespread use of special designs is an important strategy for preventing individuals with special needs from feeling isolated/discriminated. The most common example in this regard stands out in WC designs. Specially designed toilets for the "disabled" are both left alone and made visible in WC designs that are handled as if there are three genders as "women," "men," and "disabled" from the simplest point of view. For those who use specially designed toilets, this situation creates offending circumstances. The solution to the problem is to design cabins that are accessible and usable by anyone who wants to use them, rather than creating accessible cabins within gender-specific areas. The dissemination of this approach, which is recognized as a universal design concept, is an essential circumstance for true physical accessibility. Individuals with special needs and physical differences can be said to have true physical accessibility if they can easily do all kinds of activities in their physical environment and use the usual facilities of the places they reside. Designs that divide

users and direct individuals with differences to solution centers at other points in the place fall short of being universal.

The second understanding that should be adopted in broadening the definition of accessibility is that accessibility, which should be performed by idealizing for physical places, tools, and services, becoming functional in the direction of bringing individuals with mental differences into life. This requires a versatile and detailed setup. Although the guidance of social structure, culture, and state policies emerge as important actors in making life accessible, the activities of non-governmental organizations that develop projects for people with mental disabilities are also significantly effective. Individuals with mental disabilities gain recognition differently in each society and they are exposed to particular behaviors. On the other hand, everyone has the right to seize every moment of life, to participate in social life, to benefit from educational rights, to be included in independent living programs, and to acquire independent life skills, briefly, to live. This can be possible for mentally different people by designing appropriate integration programs and inclusive life. İZEV Foundation (Istanbul Education & Solidarity Foundation for Mentally Handicapped) draws attention with its exemplary activities in this regard. While sending messages to society through new generation awareness activities, it ensures that people with special needs have access to life and while tolerating differences in the general order of life, it raises awareness by occasionally reversing roles that are taken for granted. Mentally different people gain important experiences in terms of being included in social life as well as having the right to education through İZEV projects, which design an inclusive and accessible life. Art-focused new generation awareness projects place various individuals at the center of the subject. Mentally different people are not only the first subject of the issue in works with high exhibition value, but they are also at the forefront of the project launch, and by introducing each project themselves, they inform ordinary people, autograph, and transfer information through conferences. As experienced individuals who develop self-confidence and are accepted by all parts of society, their personality development proceeds with positive effects. They successfully maintain their role of informing society through environmentally sensitive projects, take an active role in important mixed events in the field of sports, and send a message to society by acting as the spokesperson for the promotion of these activities and performing their promotions. They are at the forefront of global art activities by performing as soloists and starring in videos that raise awareness through adaptations of world-famous important musical works. Because they have come a long way in social integration, İZEV youth who have the opportunity to express themselves in TV programs and other meetings form strong bonds in social relations, while reinforcing these social relations in the event cafe format they create added value with tasks such as public relations, social media coordination, and event coordinator.

The İZEV Foundation's new generation awareness projects not only bring together mentally different people with the society, but they also contribute to the development of self-confidence, raise awareness in society, enable special individuals to do beneficial work for the society, and create an inclusive design by ensuring special individuals' accessibility in all areas. The definition of designing an inclusive life includes the concept of idealizing accessibility.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.